

دانشگاه پیام نور تهران
دانشکده علوم انسانی
گروه الهیات

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته فلسفه اخلاق

عنوان:

تأثیر اخلاق در توسعه ی کشاورزی

استاد راهنما:

دکتر حمید رضا ضیایی

استاد مشاور :

دکتر محمد حسین مهدوی نژاد

نگارش:

صدیقه میرطالبی

بهمن ۱۳۹۲

تقدیم به:

معلمانی که با خون دل، امانتداری آب و
خاک را یاد دادند

و

شهیدانی که با جان و دل، امانت آب و خاک را
پاس داشتند.

سپاسگزاری

بسمه تعالی

سپاس خداوند متعال را که توفیق یادگیری قطره ای از دریای بیکران علم را یافتم و این امر به لطف خداوند و کمک عزیزانی حاصل گشت که در این مدت متحمل زحمات متعددی شدند.

برخود وظیفه میدانم از زحمات جناب آقای دکتر ضیایی استاد راهنمای محترم و آقای دکتر مهدوی نژاد استاد مشاور محترم که با راهنمایی های حکیمانه مرا در رسیدن به این هدف یاری نمودند تشکر نمایم. و همچنین از کمکهای ارزنده همسر گرامی پسر و دختران عزیزم که با صبر و حوصله در این مدت یاری گر من بودند کمال تشکر را دارم و این اثر را اگر قابل باشد به روح پدر بزرگوام تقدیم می کنم که دستان پینه بسته اش کشاورزی را در ذهن ما امری مقدس ساخت که پرداختن به آن راتنها به دیده شغل و کسب در آمد نگاه نکنیم .

چکیده:

نظر به این که تمام انسان ها به غذا نیاز دارند و غذا از زمین و به واسطه ی کشاورزی و صنعت های تابعه ی آن به دست می آید، تلاش برای طراحی یک نظریه اخلاقی و کاربرد اخلاق در این صنعت بزرگ و رابطه ی میان آن دو ضروری است. در کشاورزی از طرفی محیط زیست مانند آب، خاک، درختان، جنگل ها، آب و هوا و از سوی دیگر انسان ها مانند مهندسين کشاورزی، کارگران و متخصصین غذا، بهداشت و اقتصاد دخیل اند. بنابراین مطرح کردن اخلاق در توسعه ی کشاورزی از طرفی به مباحث زیست محیطی و اخلاق زیستی و از سوی دیگر به اخلاق کاربردی و اخلاق مهندسی مرتبط است و ما در این پایان نامه ابتدا به چگونگی ارتباط بین اخلاق و خصوصا اخلاق هنجاری با توسعه کشاورزی پرداخته و در ادامه ضمن بر شمردن ناهنجاریهای اخلاقی در عرصه کشاورزی، نظریه انسان گرایی و نتیجه گرایی و رابطه موجود بین این دیدگاهها و چالشهای موجود در کشاورزی رایج را مورد بررسی قرار می- دهیم. سپس با استفاده از شرط قاعده زرین و عقلانیت اخلاقی این چالشها را ، ارزیابی کرده و میزان کارایی عقلانیت اخلاقی را در اخلاق کشاورزی بررسی میکنیم. در پایان با طرح رویکرد اسلام در زمینه اخلاق زیست محیطی و اخلاق کاربردی سعی خواهیم کرد راهکارهایی اخلاقی برای برون رفت از مشکلات موجود در عرصه کشاورزی ارائه نماییم.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات تحقیق.....	۱
۱-۱ مقدمه :	۲
۲-۱ پیشینه بحث :	۳
۳-۱ سوالات اساسی پژوهش.....	۴
۴-۱ فرضیات.....	۴
۵-۱ کلیات بحث:	۵
۱-۵-۱ اصول توسعه پایدار در کشاورزی:	۵
۲-۵-۱ ضرورت به کارگیری اصول اخلاقی در توسعه کشاورزی:	۵
۳-۵-۱ دغدغه های اخلاقی بخش کشاورزی:	۶
۶-۱ روش تحقیق:	۷
۷-۱ اصطلاح شناسی :	۸
فصل دوم: چالشهای اخلاقی در عرصه کشاورزی.....	۱۱
۱-۲ مقدمه.....	۱۲
۲-۲ مهمترین دغدغه های انسانی - اخلاقی بخش کشاورزی:	۱۲
۱-۲-۲ امنیت غذایی :	۱۲
۲-۲-۲ ارزش سلامت بشر:	۱۴
۱-۲-۲-۲ چالش های بهداشت و سلامت :	۱۵
۳-۲-۲ افزایش جمعیت انسانی و افزایش تقاضا :	۲۴
۴-۲-۲ چالشهای مربوط به منابع آب :	۲۵
۵-۲-۲ مشکلات فناوری زیستی در تولید محصولات کشاورزی :	۲۶
فصل سوم: مبانی نظری کشاورزی صنعتی.....	۳۰
۳-۱ مقدمه.....	۳۱
۲-۳ انسان گرایی:	۳۱

- ۳-۳ نقش نظریه فایده باوری در کشاورزی به شیوه صنعتی : ۳۴
- ۳-۴ آیا منافع ومضار به درستی قابل پیش بینی است ؟ ۳۵
- ۳-۵ معیار حداکثری خیر: ۳۷
- ۳-۶ - معیار پایداری خیر: ۳۹
- فصل چهارم: بررسی عقلانیت اخلاقی در عرصه کشاورزی ۴۴
- ۴-۱ مقدمه ۴۵
- ۴-۲ عقلانیت نظری و عملی : ۴۵
- ۴-۳ به کار گیری عقلانیت اخلاقی در عرصه کشاورزی : ۴۶
- ۴-۴ قضیه قاعده زرین ۴۷
- ۴-۵ سازواری اهداف ووسایل (عقلانیت عملی) ۴۷
- ۴-۶ با وجدان بودن ۴۷
- ۴-۷ امنیت غذایی و عقلانیت اخلاقی ۴۷
- ۴-۸ شرط سازواری باورها ، اهداف و وسایل : ۴۸
- ۴-۹ پذیرش یک تغییر لازمه حفظ شرط سازواری منطقی : ۵۰
- ۴-۱۰ با وجدان بودن شرط دوم : ۵۰
- ۴-۱۱ ارزش سلامتی وبهداشت بشر: ۵۲
- ۴-۱۲ بررسی روشهای جایگزین : ۵۳
- ۴-۱۳ ایمنی غذایی: ۵۴
- ۴-۱۴ اثرات زیست محیطی : ۵۴
- ۴-۱۵ ایجاد شکاف طبقاتی : ۵۶
- ۴-۱۶ کشاورزی پایدار به شیوه ارگانیک : ۵۷
- ۴-۱۷ گستره قاعده زرین تا کجاست؟ ۵۹
- فصل پنجم: اخلاق زیست محیطی کشاورزی با تاکید بر دید گاه اسلامی ۶۱
- ۵-۱ ضرورت طرح اخلاق زیست محیطی ۶۲
- ۵-۲ ارتباط اخلاق زیست محیطی با بخش کشاورزی : ۶۴
- ۵-۳ لزوم به کارگیری تعالیم دینی در حفظ محیط زیست: ۶۵

۶۷ ۴-۵ کانون ارزش ذاتی :
۶۸ ۵-۵ معیار ارزشیابی عمل :
۷۰ ۶-۵ انسان و جایگاه او در نظام آفرینش، از منظر قرآن کریم
۷۱ ۷-۵ رابطه انسان و طبیعت از دیدگاه قرآن
۷۳ ۸-۵ پاسخ به شبهه تسخیر وانسان محوری
۷۶ ۹-۵ جایگاه کشاورزی در اسلام
۷۸ فصل ششم: نتیجه پژوهش
۷۹ ۱-۶ نتیجه گیری
۸۳ منابع و ماخذ

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه :

اصول اخلاق هنجاری به این موضوع می پردازند که درست و خوب کدام است؟ اصول مربوط به درست و نادرست در زندگی چیست؟ اخلاق هنجاری مجموعه ای از مباحث در اخلاق است؛ که جنبه مصداقی دارند و به این موضوع می پردازند، که چه چیزهایی در زندگی دارای ارزش اند و چه چیزی باعث می شود که فردی خوب باشد یا بد؟ بدین ترتیب اخلاق هنجاری به دنبال شناسایی و تبیین اساسی ترین مبانی و معیارهای درستی و نادرستی و خوبی و بدی در احکام اخلاقی است؛ که از آن می توان به بررسی معیار و ملاک عمل اخلاقی یا دکرد. در این راستا هدف اخلاق هنجاری این است که اصلی واحد را شناسایی کند، که بر حسب آن بتوان احکام اخلاقی را توجیه کرد.

«اخلاق هنجاری معمولاً شامل نظریه هنجاری می شود که به دنبال اصول اخلاقی بسیار کلی است که مشخص می کند انسان چگونه باید زندگی کند. اخلاق کاربردی، شاخه ای از اخلاق هنجاری است که برخی آن را اخلاق هنجاری کاربردی نیز می گویند، به بررسی مسایل اخلاقی خاص در موقعیتهای مختلف می پردازد. همان طور که مطرح شد، یک اصل اخلاق هنجاری، اصلی است که می باید مبنای راهنمای عمل انسان قرار گیرد. اما ممکن است چگونگی کاربرد این اصول در شرایط مختلف به راحتی قابل تشخیص نباشد به عبارت دیگر چگونه باید، اصول اخلاقی را بر موارد خاص یا انواع موارد خاص اعمال کنیم؟ اخلاق کاربردی، به معنای کاربردی نظریه ها و اصول اخلاقی برای حل معضلات اخلاقی در حوزه های گوناگون پزشکی، سیاست، اقتصاد، تجارت، فناوری، خانواده، ورزش و غیره است.» (خزاعی، ۱۳۸۹: ۱۵)

در این شرایط اخلاق کاربردی چگونگی استفاده از اصول اخلاق هنجاری را مشخص میکند، در چنین حالتی انواع اخلاق هنجاری خاص، مانده اخلاق زیست محیطی، اخلاق پزشکی، اخلاق قضایی، اخلاق سیاسی و..... پدید می آیند و اجزاء کلیدی را تشکیل می دهند که؛ اخلاق کاربردی یا حرفه ای (عملی) نام دارد.

«امروزه اخلاق حرفه ای، از رشته علمی فراتر رفته و گستره معرفتی را به میان آورده است. تولد و رشد رشته های فراوان در اخلاق حرفه ای معطوف به حرف و صنعت ماحصل دغدغه های اخلاقی در حرفه و عرضه نیاز های پژوهش حاصل از آن به مراکز دانشگاهی است. امروزه به تبع مفهوم حرف، تنوع

و درهم تنیدگی حرفه های مختلف و چالشهای فراوان برخاسته از جهانی شدن، اخلاق حرفه‌ای جایگاهی راهبردی در محیط جهانی کسب و کار یافته است.» (فرامرزی قراملکی و همکاران، ۱۳۸۸: ۳۱)

فعالتهای بخش کشاورزی، هم به عنوان یک علم و رشته تخصصی و هم به عنوان یک حرفه و شغل در قالب اصول اخلاق هنجاری، و زیر شاخه آن، اخلاق کاربردی و اخلاق حرفه‌ای، قابل ارزیابی اخلاقی است.

۱-۲ پیشینه بحث :

قدمت کشاورزی تقریباً همزمان با حیات آدمی است. بشر از زمانی که دانه‌ها را شناخت، و آموخت که با کشت دانه می‌تواند غذای خویش را تامین کند و حیاتش را تضمین، به حاشیه رودخانه‌ها و چشمه‌سارها کوچ کرد و کشاورزی را آغاز نمود. «اما الزام اخلاق در کشاورزی ابتدا در ادیان آسمانی مطرح شده است و به صورت آکادمیک نخستین بار در آژانس تخصصی سازمان ملل متحد (فائو) در سال ۱۹۴۵ مطرح شد. در سال ۲۰۰۸ کنفرانس سران فائو برای امنیت غذایی جهان و چالش‌های تغییر اقلیم و زیست در ایتالیا برگزار شد. رسالت اصلی فائو وجود دنیای عاری از گرسنگی است، که به غذا و کشاورزی از بعد اجتماعی- اقتصادی و زیستی می‌پردازد، از اهداف اساسی فائو افزایش پایدار محصولات کشاورزی، سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی و دولتی کشاورزی، توسعه روستایی و بهبود کیفیت و سلامت غذاست.» (مجموعه اصول اخلاقی فائو، ۱۳۸۹)

ژاک دیوف در پیشگفتار کتاب اخلاق کشاورزی اهداف این نهاد بین‌المللی را چنین مطرح می‌کند: «ماندگاری فزاینده فقر و گرسنگی مسائلی اخلاقی را مطرح کرده است، که شاید از مهمترین مسایل عصر ما باشد. رهایی بشر از فقر و سوء تغذیه تعهدی اخلاقی است که ارزش بسیار بیشتری از قابلیت‌ها و پیشرفتهای فناورانه ما دارد. جهان بدون شک ظرفیت تولید کافی مواد غذایی برای همه را دارد. با این حال نابرابری آشکار در دسترسی مردم به منابع، فرصتها و تقسیم غیر عادلانه آنها فقر و محرومیت بیش از ۸۰۰ میلیون انسان را تا امروز تداوم بخشیده است. فناوریهای نوین و تغییرهای سازمانی اثر گذار، بر نظام‌های کشاورزی و غذایی طی سال‌های گذشته سریع و زیر بنایی بوده است. با وجود این نتایج آنها تا مدت طولانی باقی خواهد ماند؛ که در بیشتر موارد پیامدهای آن برگشت ناپذیر است. (خواه تکنیک-های تولید غذای خاصی باشند، یا همانند آثار وسیع تجارت جهانی بین‌المللی جهانی شده باشند). چنین

تغییراتی بر حقوق اساسی بشر، شامل حق بر غذای کافی و سالم تاثیر مضاعف دارد. دانش به گسترش افق نگرش ما تداوم می بخشد و گزینه جدیدی به ما عرضه می دارد؛ که همواره به گسترش مباحث می-افزاید. جای شگفتی نیست، که با پیشرفت های اخیر مسایل اخلاقی گوناگونی مطرح شده است که در امنیت غذایی، توسعه پایدار روستایی و مدیریت منابع طبیعی، اهمیت اساسی دارند و در نتیجه جزو اولویت های فائو نیز به شمار می آیند. فائو متعهد است تضمین کند، که فعالیتهایش مسئولانه، شفاف و پاسخگویانه باشد، بنابراین، ملاحظات اخلاقی به طور ذاتی، در برنامه های سازمان وجود دارد. به طور مثال، در خصوص حق انسان برای مشارکت دموکراتیک در فعالیتهای فائو به دنبال افزایش برابری و دخالت آزادانه و معنی دار همه دست اندر کاران، است و از مدیریت پایدار منابع طبیعی در مورد تولید و فراوری تکنولوژی ها، به ویژه کاهش خطرهای سلامتی بشر در حل مسائل حاضر و آینده حمایت می-کند رسالت اصلی سازمان، یعنی ایجاد امنیت غذایی جهانی، برای نسل های حاضر و آینده، بر ارتقای پایداری این امنیت، دلالت دارد که از مفاهیم اصلی اصول اخلاقی است». (همان منبع: ۲)

۳-۱ سوالات اساسی پژوهش

- الف- بین اخلاق و توسعه کشاورزی چه رابطه ای وجود دارد؟
- ب- ناهنجاریهای اخلاقی در عرصه تولیدات کشاورزی کدامند؟
- ج- برای جلوگیری از ناهنجاریهای موجود در عرصه کشاورزی از چه راهکارهایی می توان استفاده کرد؟

۴-۱ فرضیات

الف) با توجه به اینکه اخلاق هنجاری معیار ارزشیابی رفتار انسان را مشخص می کند اخلاق کاربردی به عنوان زیر شاخه اخلاق هنجاری، می تواند مبنای عملکرد انسان در توسعه بخش کشاورزی قرار گیرد.

ب) عدم امنیت غذایی، نادیده گرفتن سلامتی و بهداشت انسان ها و تخریب محیط زیست، از ناهنجاریهای اصلی توسعه کشاورزی محسوب می شود.

ج) به کارگیری اصول اخلاقی در شیوه عملکرد جامعه ی مهندسين و کشاورزان و هر کس که به نوعی با امور کشاورزی ارتباط دارد میتواند امنیت غذایی جهانی و سلامتی انسان ها و پایداری و حفظ محیط زیست را تامین نماید.

۱-۵-۱ کلیات بحث:

۱-۵-۱ اصول توسعه پایدار در کشاورزی:

توسعه پایدار واکنشی محیطمدارانه به الگوهای توسعه سنتی در دهه های ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰ میلادی است که در نتیجه آنها مشکلات اجتماعی و زیست محیطی فراوانی در سطح جهان ایجاد شد و دانشمندان را نسبت به درستی این الگوها برای ارتقاء سطح رفاه جوامع دچار تردید کرد. در نتیجه الگوی جدیدی از توسعه برای کاهش مشکلات زیست محیطی و اجتماعی و حفظ برابری حقوق نسل های کنونی و آیندگان در بهره برداری از منابع طبیعی کره زمین مطرح شد که توسعه پایدار مشهور است. توسعه پایدار ضمن تأکید بر هماهنگی پیشرفت در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بر دو اصل اساسی حفظ منابع طبیعی و رعایت حقوق آیندگان در برخورداری از منابع طبیعی توجه ویژه دارد. کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه در سال ۱۹۸۷، توسعه پایدار را چنین تعریف کرد «توسعه ای که بدون به مخاطره انداختن توان نسل های آینده برای رفع نیازهای خود، پاسخگوی نیاز های حال حاضر باشد.» این مفهوم طی تعریف برای بخشهای کشاورزی دقیق تر بیان شد و در سال ۱۹۸۸ توسط شورای فائو مورد پذیرش قرار گرفت. « توسعه کشاورزی: مدیریت و نگهداری منابع طبیعی و جهت بخشی تحولات و ساختار اداری است به طوری که تامین مداوم نیازهای بشری و رضایت مندی نسل حاضر و نسل های آینده را تضمین کند چنین توسعه پایدار در بخشهای کشاورزی، با حفاظت زمین، آب و ذخایر ژنتیکی گیاهی و جانوری همراه است، تخریب زیست محیطی به دنبال ندارد، از فناوریهای مناسب استفاده می کند، از نظر اقتصادی بالنده و از نظر اجتماعی مورد قبول است.»

۱-۵-۲ ضرورت به کارگیری اصول اخلاقی در توسعه کشاورزی:

به طور کلی تولید و تبدیل و توزیع مواد غذایی و محصولات کشاورزی به عنوان موضوعی روز مره در سراسر جهان پذیرفته شده است. از این رو چنین فعالیتهایی به ندرت در قلمرو اصول اخلاقی بررسی می‌شوند. اما مواد غذایی و کشاورزی و منافع اقتصادی که از مشارکت در نظام غذایی و کشاورزی به دست می‌آیند ابزارهای دستیابی به اهداف اخلاقی تغذیه جمعیت جهانی و حفاظت از ظرفیت تولید غذا در کره زمین و اکوسیستم‌های طبیعی برای نسلهای آینده اند. بر همین اساس است، که امروزه دید گاهها تغییر یافته است و اخلاق نه تنها در کنار ابعاد اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی، در کشاورزی پایدار، بلکه به عنوان چتری که همه این ابعاد و اهداف را در بر گرفته و متاثر می‌سازد، در نظر گرفته می‌شود. امروزه بحث نا کار آمدی شیوه های مرسوم کشاورزی در محافل علمی تخصصی سازمان ها و بخش های مختلف کشاورزی، از مباحث چالش بر انگیز است. بسیاری از صاحب نظران بر این عقیده اند که، روشهای فعلی نه تنها قادر به تامین امنیت غذای جهانی نیستند، بلکه با فشار بر منابع زیست محیطی و استفاده از سموم و نهاده های شیمیایی مخاطرات زیستی و انسانی زیادی نیز به دنبال دارند.

۱-۵-۳ دغدغه های اخلاقی بخش کشاورزی:

اخلاق زیست محیطی: طبق دانشنامه، اخلاق زیستی به مسایل اخلاقی مرتبط با علوم زیستی گفته می‌شود. اخلاق کشاورزی، زیر مجموعه ای از اخلاق زیستی است و به دنبال اعتبار اخلاقی سیاستگذاری عمومی و تاثیرات آن در بخش کشاورزی است. اخلاقیات کشاورزی به دنبال تبیین یک چارچوب برای فعالیتهای کشاورزی در ارتباط با مسائلی چون آفت کشها و مواد شیمیایی، رفتار با حیوانات و جانوران در سامانه های کشاورزی، حقوق مصرف کننده، مواد غذایی ترا ریخته و در شکل کلی تر امنیت غذایی و مسئله گرسنگی در مقیاس جهانی با توجه به شرایط اجتماعی و قواعد موجود است. دغدغه هایی که در بخش کشاورزی بر آنها تاکید می‌شود، در سه گروه خلاصه می‌شوند:

الف- دغدغه‌های انسانی که در ارتباط با انسانها خصوصاً کشاورزان است.

ب- دغدغه‌های زیست محیطی که به دنبال دو هدف عمده، یعنی بهره برداری پایدار از محیط

زیست و منابع طبیعی و عدم آسیب به محیط زیست با عملیات رایج است.

ج- دغدغه‌های زیستی که با عدم بهره برداری بی رویه از جانوران، تهدید ماهیت آنها به عنوان

یک موجود زنده و عدم استفاده از آنها در آزمایش مواد نا شناخته سروکار دارد.

در زیر گزیده‌ای از اساسنامه فائو آورده می‌شود که؛ دلایل وجودی چنین سازمانی است و در واقع بیانگر اصول بنیادین فعالیت های عرصه کشاورزی است. ملت هایی که این نهاد را پذیرفته اند در پی ارتقاءرفاه عمومی از طریق افزایش فعالیت جمعی و جداگانه در بخش های خود، با اهداف زیر هستند:

الف) ارتقای سطح تغذیه و استاندارد های زندگی مردم تحت حاکمیت آنها (کشور های عضو سازمان خوار و بار جهانی)

ب) بهبود پایدار در اثر بخشی تولید و توزیع همه مواد غذایی و تولیدات کشاورزی

ج) بهبود وضعیت جمعیت روستایی

د) کمک به اقتصاد جهانی و تضمین رهایی بشر از فقر و گرسنگی». (مجموعه اصول اخلاقی

فائو، ۱۳۸۹: ۶)

در موارد فوق ارزش هایی چون ارزش غذا، ارزش رفا بهبود یافته (پایدار)، ارزش سلامتی بشر، ارزش منابع طبیعی و ارزش طبیعت نهفته است. ارزشهایی که به واسطه وجود آنها در بخش غذا و کشاورزی می توان مسائل اخلاقی را مطرح نمود. اصولا هر زمان از انسان فعلی ارادی سر بزند، آن عمل قابلیت ارزشگذاری اخلاقی می‌یابد و مفاهیم خوب وبد و درست و نادرست و باید ها و نباید ها بر آن مترتب است. بخش کشاورزی در ابعاد مختلف با حیات انسان و بسیاری از حیوانات و منابع طبیعی و زیستی در ارتباط است. در بخش هایی چون تامین امنیت غذایی، سلامتی بشر، شیوه های تولید و فراوری مواد غذایی، روشهای توزیع و نیروی کار انسانی با اخلاق اجتماعی و روابط بین وفردی مرتبط است. و در بخش زمین های کشاورزی، منابع آبی، جنگلها و حیوانات در ارتباطی تنگاتنگ با محیط زیست طبیعی قرار دارد.

۱-۶ روش تحقیق:

در این پژوهش نظری- تحلیلی برآینم رابطه اخلاق و توسعه کشاورزی را تبیین و تحلیل نمایم.

این پژوهش در شش فصل نگارش یافته که مندرجات هر فصل بشرح ذیل می‌باشد.

فصل اول: با عنوان مقدمه و کلیات میباید که ضمن طرح چکیده، تعریف مسئله، سوالات و فرضیات قابل طرح در این پژوهش را مطرح مینماید. ارایه پیشینه تاریخی از پژوهش و اصطلاح شناسی از مطالب طرح شده در فصل اول است.

در فصل دوم با بیان چالشهای اخلاقی توسعه بخش کشاورزی، چالشهای اخلاقی قابل طرح در اخلاق کشاورزی را بیان می نمایم. بخشی از این مسائل به امنیت غذایی و سلامت انسانها مرتبط است و بخشی دیگر، به محیط زیست طبیعی.

ما در این پژوهش بر آنیم که از نگاهی اخلاقی به این ابعاد بنگریم و ضمن بررسی ناهنجاریها و چالشهای اخلاقی موجود، در بخش کشاورزی، هم در رابطه با انسان و هم در رابطه با محیط زیست در قالب نظریه‌های اخلاقی هنجاری چون، عقلانیت اخلاقی، سود گرایی، و انسان گرایی، نقاط ضعف و قوت این نظریه ها را در خصوص حل مشکلات این بخش ارزیابی نمایم و در ادامه اهمیت کشاورزی در اسلام و کارایی احکام و دستورات اخلاقی آن در بخش کشاورزی و محیط زیست را مورد ارزیابی قرار دهیم.

۱- ۷- اصطلاح شناسی :

اخلاق کشاورزی: اخلاق زیست محیطی^۱ به عنوان یکی از شاخه های اخلاق کاربردی به بررسی مسائلی می پردازد که در تبیین رابطه اخلاقی انسان با محیط زیست مطرح می شود. اخلاق محیط زیست شاخه‌ای از اخلاق است که به درست یا نادرست بودن برخورد ما با عالم غیرانسانی نظریات اخلاقی را که در تبیین رابطه اخلاقی انسان با کشاورزی و غذا و تعیین درست یا نادرست بودن برخورد انسان با منابع کشاورزی که اعم از انسان و منابع طبیعی است مطرح می باشند، اخلاق کشاورزی نامیده می شود. توسعه کشاورزی: مدیریت و نگهداری منابع طبیعی و جهت بخشی تحولات و ساختار اداری است به طوری که تامین مداوم نیازهای بشری و رضایت مندی نسل حاضر و نسلهای آینده را تضمین کند چنین توسعه پایداری در بخشهای کشاورزی، با حفاظت زمین، آب و ذخایر ژنتیکی گیاهی و جانوری

همراه است، تخریب زیست محیطی به دنبال ندارد، از فناوریهای مناسب استفاده می کند، از نظر اقتصادی بالنده و از نظر اجتماعی مورد قبول است .

ارزش ذاتی^۱: ارزش واهمیتی است که بدون نیاز به ارتباط و اهمیت در قبال سایر موجودات متصور شود و به خودی خود قابل اطلاق وظیفه اخلاقی و مستحق توجه می باشد، ارزش ذاتی نامیده میشود. ارزش ابزاری: ارزشی که بواسطه وظایف آنها نسبت به انسانها و به تبع اهمیت آن درارتباط با انسانها قابل اطلاق وظیفه اخلاقی هست ، بدان ارزش ابزاری می گویند.

عدالت بین نسلی^۲: ایجادتعادل بین نسلهای حال و آینده بر اساس عدالت و انصاف جهت برخورداری از محیط زیست مناسب وقابل اعتماد برای همگان را عدالت بین نسلی می نامند.

کشاورزی پایدار: به مجموعه فعالیت های کشاورزی گفته می شود که نیاز غذایی وپوشاکی نسل کنونی راتامین کند ، بدون آنکه منابع را محدود کند،یا به شکلی آن راکاهش دهد، یا به آن آسیب برساند به طوری که نسلهای آینده را درتامین نیاز های خود با مشکل مواجه سازد.

امنیت غذایی: اطمینان از اینکه همه مردم در همه اوقات به غذای اصلی مورد نیاز خود به منظورتداوم یک زندگی سالم وفعال، دسترسی مادی واقتصادی داشته باشندودرمعرض خطر از دست دادن این دسترسی نیز نباشند.

کشاورزی ارگانیک یا کشاورزی زیستی^۱: یک نظام مدیریت تولید جامع نگراست ،که موجب افزایش سلامت کشت بوم از نظر تنوع زیستی ، چرخه طبیعی عناصر غذایی، فعالیتهای میکروبی و زیستی خاک ، می شود.

کشاورزی صنعتی: به آن نوع از کشاورزی اطلاق می شود که؛ با به کار گیری کود های شیمیایی وسموم مختلف به منظور تولید بیشتر، تلاش می کند. بدون آنکه به عواقب زیستی وانسانی روشهای متداول تولید توجه چندانی داشته باشد.

موجودات دست ورزی شده ژنتیکی یا موجودات تراریخته: موجودات زنده ای هستندکه ، ترکیب جدیدی از ماده ژنتیکی از طریق فناوری زیستی مدرن به آنها داده شده است.

1 Intrinsic value
2 Intergenerational Justics

فصل دوم

چالش‌های اخلاقی در عرصه کشاورزی

۱-۲ مقدمه

کشاورزی در جهان امروز از طرق مختلف به یکی از اصلی‌ترین مولفه‌های برهم زدن تعادل بوم‌شناختی وکاهنده توان زیست محیطی مبدل شده است که، به برخی از آنها به شرح ذیل اشاره می‌شود:

۱- مصرف نادرست سموم و نهاده‌های شیمیایی

۲- استفاده مفرط و نابخردانه از اندوخته‌های آب و خاک

۳- تخریب گونه‌های زیستی و حیاتی کره زمین

۴- تولید گازهای گلخانه‌ای و تشدید تغییرات اقلیمی

۵- فشار بر منابع تجدیدناپذیر

از طرف دیگر ضرورت‌هایی وجود دارد که برای تامین آنها چاره‌ای جز حرکت به سوی کشاورزی بدون نهاده‌های شیمیایی نیست، این ضرورت‌ها را می‌توان در ابعاد زیر خلاصه کرد:

۱- بحران انرژی

۲- مقابله با تغییرات اقلیمی

۳- افزایش هزینه تولید نهاده‌های شیمیایی

۴- تامین امنیت غذایی پایدار

۵- حفظ منابع پایه کشاورزی (رحمانی، ۱۳۹۰: ۲)

هر کدام از مسائل مطرح شده در عناوین فوق به صورت مستقیم یا غیر مستقیم با حیات بشر ارتباطی تنگاتنگ دارد، که به نوبه خود موجب بروز مشکلاتی اساسی در زندگی او خواهد شد که ممکن است ادامه حیات روی کره زمین را مختل نماید. در سطور زیر سعی شده است، مهمترین این چالشها مورد بررسی قرار گیرند.

۲-۲ مهمترین دغدغه‌های انسانی - اخلاقی بخش کشاورزی:

۲-۲-۱ امنیت غذایی :

برای ورود به چالشهای بخش کشاورزی بهترین نقطه، طرح ارزش غذا یا امنیت غذایی است، زیرا بسیاری از دیگر مشکلات بخش کشاورزی به نوعی با امنیت غذایی مرتبط است. لذا بررسی این مولفه را در اولویت قرار خواهیم داد، تا از تکرار برخی مسائل حاشیه‌ای جلوگیری شود.